

ANFÖRANDE

DATUM: 2006-05-03
TALARE: Vice riksbankschef Kristina Persson
PLATS: Konferens om social ekonomi, Stockholm

SVERIGES RIKSBANK
SE-103 37 Stockholm
(Brunkebergstorg 11)

Tel +46 8 787 00 00
Fax +46 8 21 05 31
registratorn@riksbank.se
www.riksbank.se

■ Globalisering, obalanser och möjliga vägar framåt

Tack för inbjudan att komma hit och tala om ett ämne som engagerar mig mycket, både i min roll som företrädare för Riksbanken och som samhällsintresserad privatperson. Låt mig allra först säga att jag inte kommer att beröra det aktuella ekonomiska läget i Sverige. Diskussionerna från det senaste penningpolitiska mötet kommer att publiceras den 11 maj.

Jag kommer att inleda med en genomgång av de möjligheter och utmaningar som den globaliserade världsekonomin innebär för ett land som Sverige. Jag går sedan över till att diskutera de obalanser som idag finns i världsekonomin, framförallt i utbytet av varor, tjänster och kapital mellan Asien och USA. Underskotten i handeln finansieras genom de globala finansmarknaderna som utgör en viktig drivkraft i globaliseringen. Allra sist tar jag bl.a. upp en del av de reformer som just nu diskuteras inom den Internationella Valutafonden (IMF).

Inledning

För 10 år sedan förekom ordet globalisering över huvud taget inte i den offentliga debatten, det begrepp som då främst användes var internationalisering. Frågan är om detta betyder att något nytt har hänt? Mitt svar är att ett antal politiska, tekniska och ekonomiska förändringar de senaste 15-20 åren sammantaget har lett fram till ett alltmer intensivt skede i den globala, ekonomiska integrationen.

De politiska förändringarna kan sammanfattas i begreppet avreglering, som frigjort strömmarna av kapital, varor och tjänster över nationsgränserna. Handelshindren mellan länder och tullar har minskat.¹ De internationella kapitalmarknaderna avreglerades under 1980-talet, vilket innebär att kapitalet fritt kan söka sig dit där det kan få bäst avkastning. Många produktmarknader, inte minst inom EU, har öppnats upp för konkurrens. Stora länder, såsom Kina och Indien som tillsammans utgör cirka en tredjedel av världens befolkning, håller på att i rask takt integreras i världsekonomin. Efter Sovjetunionens sammanbrott har Central-

¹ Den genomsnittliga tullnivån i de industrialiserade länderna föll från 6 procent 1989-1992 till 3 procent 2001.

■ europas länder blivit medlemmar av EU och omvandlats till fungerande marknadsekonomier.

Teknologiska framsteg, särskilt inom informationsteknologin, gör det enkelt och snabbt att kommunicera och flytta pengar mellan olika världsdelar, vilket underlättar för företagen att bygga upp globala handels- och produktionsnätverk. Kostnaderna för att transportera varor mellan länder har också minskat de senaste decennierna, även om de riktigt stora genombrotten på detta område ligger längre tillbaka i tiden.

Detta har resulterat i att världshandeln sedan 1985 har ökat nästan dubbelt så mycket som BNP i världen, direktinvesteringarna har ökat fyra gånger så mycket och omsättningen på den globala valutamarknaden är idag tio gånger större än för 20 år sedan. Handeln med varor och tjänster uppgår idag till 5 procent av de totala valutaströmmarna över nationsgränserna, vilket kan jämföras med drygt 30 procent för 20 år sedan.

Globaliseringen innebär en ökad konkurrens, vilket leder till en högre grad av specialisering och utnyttjande av komparativa fördelar. Varje land och region måste disponera sina samlade resurser så att de gör det som de är bäst på jämfört med andra. Denna internationella arbetsdelning gör att resurserna används mer effektivt och leder till en högre produktivitet i världen totalt. Detta är inget nytt fenomen utan har pågått sedan lång tid tillbaka. Det nya är de avreglerade kapitalmarknaderna som gör att kapitalet så snabbt kan förflytta sig över nationsgränserna och att många fler länder idag deltar i det internationella handelsutbytet.

Sedan 1980-talet har köpkraften per capita mer än fördubblats i världen. Men det ökade välståndet har inte kommit alla till del. Antalet fattiga, dvs. som lever på mindre än 2 dollar om dagen, har faktiskt ökat med knappt 300 miljoner personer till 2,7 miljarder under perioden 1981-2001. Det glädjande är att antalet extremt fattiga, dvs. som har mindre än 1 dollar per dag att leva på, har minskat med nära 400 miljoner personer. Det innebär att 100 miljoner personer har flyttat till "steg 3", dvs. snäppet över fattigdomsgränsen. Det har också skett stora geografiska förändringar av fattigdomens utbredning. Antalet fattiga har minskat i Asien, men ökat i övriga utvecklingsländer. Sämst har det gått för Afrika söder om Sahara, där antalet fattiga människor har fördubblats de senaste 20 åren. Under de två senaste åren har Afrika haft den högsta BNP-tillväxten på över 30 år.² Så även där kanske globaliseringen börjar ge ett positivt genomslag.

Kina – en viktig kraft i förändringsprocessen

Kinas inträde i den globala marknadsekonomi har varit en av drivkrafterna i den förändringsprocess som världsekonomi befinner sig i. Kinas betydelse i den globala världsekonomi har vuxit i en takt och omfattning som få trodde var möjlig för några decennier sedan. Sedan reformpolitiken inleddes i slutet av 1970-talet har tillväxten i genomsnitt varit 9 procent per år. Kina har stått för en tredjedel av världens reala tillväxt de senaste åren. Landet har på kort tid förvandlats till världens näst största ekonomi, tredje största handelsnation och en av de största mottagarna av utländska direktinvesteringar.³

² BNP ökade i genomsnitt med cirka 5 procent per år under 2004 och 2005.

³ Samtliga tal och jämförelser är i s.k. PPP-termer, dvs. med hänsyn taget till köpkraftsskillnader och skillnader i prisnivåer.

Den starka tillväxten i Kina har drivits av investeringar och export. Investeringarna utgör drygt hälften av BNP, vilket är betydligt högre än såväl OECD-ländernas andel som den i andra snabbväxande ekonomier. Den höga investeringsnivån har finansierats i stort sett i sin helhet av eget inhemskt sparande. Sparkvoten i Kina uppgår till cirka 45 procent av BNP, vilket är en betydligt högre nivå än i de flesta andra länder. Enligt uppskattningar sparar de kinesiska hushållen en tredjedel av sina inkomster. En anledning till det höga sparandet är bristen på ett socialt skyddsnät och allmänt pensionssystem. Som en konsekvens av det höga sparandet är den privata konsumtionen relativt låg. Kina har haft en mycket stark exporttillväxt, bara på de senaste fem åren har exporten tredubblats.⁴ Kina är idag en lika öppen nation som t.ex. Frankrike och Italien, mätt som andelen utrikeshandel av BNP och betydligt mer "öppet" än USA.

Kina har kommit att kallas för "världens fabrik" i takt med att allt fler utländska företag har valt att köpa varor och förlägga delar av sin produktion där. Bl.a. tillverkar Kina mer än två tredjedelar av alla kopiatorer, mikrovågsugnar och DVD-spelare samt 40 procent av alla datorer i världen.⁵ En stor del av insatsvarorna till dessa produkter importerar emellertid från grannländerna, men den gängse bilden att Kina endast skulle konkurrera med lågkostnadsprodukter håller långsamt på att förändras. De senaste åren har Kina gått från en specialisering på enkla, arbetsintensiva lågprisprodukter till att även producera mer tekniskt avancerade och internationellt konkurrenskraftiga produkter. De kinesiska myndigheterna bedriver en aktiv näringspolitik för att bygga upp den inhemska industriella och tekniska kapaciteten, bl.a. inom telekommunikation, energi, fordon och läkemedel. Målet är att inom 5-10 år ha 30-50 kinesiska företag bland världens 500 största. Vid sidan av satsningar på forskning och utveckling har Kinas humankapital också stärkts av ett ökande återflöde av högutbildade kineser som nu börjat återvända hem efter studier utomlands.

Den snabba utvecklingen i Kina har hittills främst skett i ekonomiska frizoner längs kusterna och i angränsande områden. På landsbygden, där alltjämt det stora flertalet bor, är fattigdomen utbredd. Den ojämna fördelningen av tillväxten har gett upphov till sociala spänningar, vilka riskerar att bromsa utvecklingen framöver. De kinesiska myndigheterna står inför stora utmaningar att öka den privata konsumtionen och bl.a. ta itu med de växande inkomstskillnaderna. Miljöförstörelsen är ett annat stort problem, liksom bristen på mänskliga rättigheter. Det kinesiska finansiella systemet är också underutvecklat.

Globaliseringen innebär både utmaningar och möjligheter

Den ökande konkurrensen från t.ex. Kina, Indien och Östeuropa innebär ett allt starkare tryck på de tidigt industrialiserade länderna att omvandla sin näringslivsstruktur. Denna strukturomvandling påverkar människor, platser och regioner olika. Historien visar emellertid att frihandel och ökad ekonomisk integration leder till ett ökat ekonomiskt välbefinnande för världen som helhet. Den internationella arbetsdelning som följer i globaliseringens spår leder till lägre produktionskostnader och produktivitetsvinster, vilket i sin tur gör att arbetskraft och investeringar i de industrialiserade länderna kan flyttas till andra branscher med mer förädlade produkter och tjänster. Genom att branscher och företag som inte är internationellt konkurrenskraftiga slås ut skapas utrymme för ny sysselsättning på områden där

⁴ En stor del av Kinas utrikeshandel består dock av insatsvaror som importerats från grannländerna, monterar ihop i Kina och sedan exporteras vidare.

⁵ The Economist 2004-10-02.

olika länder och regioner har komparativa fördelar. Men för att ett enskilt land eller region ska gynnas i denna process måste den "kreativa förstörelse" som strukturomvandlingen innebär leda till att nya arbetstillfällen med ett högre förädlingsvärde skapas i samma takt som de gamla försvinner.

Effekter på arbetsmarknaden

Kina och Indiens integration i världsekonomin beskrivs ibland i debatten som en utbudschock på den globala arbetsmarknaden med kraftigt fallande reallöner i västvärlden som resultat.⁶ Men exportexpansionen i Kina har möjliggjorts av att produktionen per arbetare har ökat snarare än att arbetskraftens antal har ökat dramatiskt.⁷ "Utbudschocken" är resultatet av modernisering och industrialisering, dvs. att lågproduktiva arbetare och tjänstemän flyttar från en gammaldags struktur med kollektivjordbruk och statligt ägda och styrda företag till moderna företag som producerar för export. Effekterna av denna utveckling på arbetsmarknad och reallöner i väst blir beroende av hur utbytet av olika typer av handlade varor utvecklas och hur detta i sin tur påverkar relativpriserna.

Visserligen kan globaliseringen innebära en press nedåt på de svenska reallönerna, men både data och historiska erfarenheter talar än så länge emot det. I vart fall kan man inte finna något stöd i statistiken för att det har skett några försämringar av industriländernas bytesförhållande gentemot vare sig Kina eller övriga asiatiska länder. På sikt kommer sannolikt de svenska och kinesiska lönerna att konvergera men det behöver inte i sig innebära fallande reallöner i Sverige. Det är speciellt de lågutbildade som riskerar att känna av pressen från de nya industriländerna, men en generell sänkning av reallönerna framstår inte som särskilt sannolikt. Sverige har varit utsatt för internationell konkurrens under en lång tid utan att vårt välstånd försämrats och under de senaste 10 åren har vi haft stigande reallöner trots Kinas expansion.

Däremot är det sannolikt så att inkomstfördelningen påverkas i riktning mot växande klyftor mellan hög- och lågutbildade. Löneandelen har fallit i många länder utan att man har kunnat förklara varför samtidigt som vinsterna inom OECD-området är historiskt höga. Den teknologiska utvecklingen har medfört både ökade vinster och en ökad efterfrågan på högutbildad arbetskraft i förhållande till lågutbildade. Men det kan inte uteslutas att den ökade konkurrensen från låglöneländer också skulle kunna vara en del av förklaringen.

Däremot finns det inte något stöd i statistiken för att mer utrikeshandelsberoende ekonomier skulle ha en högre arbetslöshet än andra. Det är snarare tvärtom, att ökad handel ofta går hand i hand med lägre arbetslöshet och högre välstånd. Den snabba marknadstillväxten i så stora länder som Kina och Indien innebär samtidigt att efterfrågan på varor och tjänster som produceras i de gamla industriländerna ökar.

Satsningen på forskning och utveckling i Kina och övergången till allt mer avancerad produktion innebär inte att "alla jobb" kommer att flytta dit. Erfarenheterna från Europas handelsutbyte med Japan och Korea de senaste decennierna visar på en annan utveckling. Där kan man se att en allt större del av handeln utvecklats till att bli s.k. inombranschhandel, dvs. man byter likartade varor med varandra som är producerade med ungefär samma teknik. Välfärden ökar genom att

⁶ Persson, M. och M. Radetzki, "Kina, Sverige och globaliseringen", *Ekonomisk Debatt* 1, 2006.

⁷ Bigsten, A. och B. Holmlund, "Överdrivna farhågor om hotet från Kina", *Ekonomisk Debatt* 2, 2006

■ det blir mer variation i utbudet för konsumenterna och företagen kan utnyttja skalfördelarna i produktionen. Mycket tyder på att handeln med Kina och de andra snabbväxande ekonomierna håller på att utvecklas i denna riktning.

Hur klarar Sverige utmaningarna?

Hittills tycks det som om Sverige har klarat struktumvandlingen bra, även om vissa grupper och regioner i ett övergångsskede förstås kan drabbas negativt. Institutet för tillväxtpolitiska studier (ITPS) visar i en studie att de svenskägda industriföretag som ökade antalet anställda i låglöneländer under 1990-talet samtidigt uppvisade en ökad efterfrågan på högutbildad arbetskraft hemma i Sverige. Detta överensstämmer med den utveckling som har skett i USA och Storbritannien. Enligt AMS varselstatistik och ITPS:s mediebevakning var det få jobb som flyttade utomlands på grund av att företaget utlokaliserade sin verksamhet under 2005. Totalt handlade det om 2000-4000 jobb, varav 1500 berodde på flytt till annat EU-land.

Den stora utmaningen framöver ligger inte i antalet jobb som flyttar utomlands utan i att klara av den omställning som krävs för att nya jobb ska kunna skapas i takt med att ny sysselsättning främst skapas i andra länder/regioner. Det ställer krav på bra företagsklimat, god förmåga att attrahera kunskap och kapital och förmåga till omställning, inklusive flexibilitet på arbetsmarknaden så att arbetstagna så smidigt som möjligt kan söka sig till nya branscher och nya orter. Om man inte lyckas med detta uppstår en risk för en växande s.k. strukturell arbetslöshet.

Vid tiden för den omfattande struktumvandlingen på 1970-talet fångade den offentliga sektorn upp många av de nyutträdande på arbetsmarknaden och de som blev av med jobben. Den möjligheten står inte längre till buds i samma omfattning. Istället är det den privata tjänstesektorn som måste expandera. I ett glesbefolkat land som Sverige kan emellertid matchningen på arbetsmarknaden bli extra problematisk eftersom många tjänsteföretag kräver närhet till befolkningscentra för att vara lönsamma.

En nyckelfråga framöver är hur vi ska attrahera kapital att investera i Sverige. De senaste årens fallande investeringskvot ger i detta perspektiv anledning till oro även om en återhämtning skedde under fjolåret. Sverige har idag stora handelsbalansöverskott, men många av de stora svenska företagen väljer att investera dessa exportintäkter i utlandet. Svenska investeringar i utländska företag uppgick till cirka 200 miljarder kronor 2005 samtidigt som svenska industriföretags investeringar i utländska räntepapper ökade med nästan 70 miljarder. Kapitalinflödet under samma period var cirka 100 miljarder kronor.⁸ Ett av huvudskälen, enligt de svenska företagen, till att deras exportflöden stannar utomlands är att expansion i nya marknader och ny produktionskapacitet företrädesvis sker i utlandet och inte i Sverige.⁹ Att en allt större del av direktinvesteringarna riktas mot tillväxtekonomierna i Sydost-Asien är en del av en internationell trend som man kan se i de flesta OECD-länder.

Effekterna på världsekonomin av bl.a. Kina och Indiens integration kan antas fortsätta ett bra tag till. Fortfarande återstår mycket innan hela Kina ingår i den glo-

⁸ Värdet av utlänningars tillgångar i form av direktinvesteringar i Sverige är dock högt i både ett nordiskt och europeiskt perspektiv. Utländska direktinvesteringar i Sverige uppgick 2004 räknat som andel av BNP till cirka 47 procent, vilket kan jämföras med strax över 30 procent i EU.

⁹ SEB, "Kronsyn", 22 mars 2006.

■ bala marknadsekonomin. På senare tid har man dock börjat se en viss rörelse inåt landet i takt med att lönerna har stigit i kustregionerna. Men det finns fortfarande åtskilliga hundratals miljoner fattiga i Kina som är beredda att ta jobb med en mycket låg ersättning jämfört med de löner som betalas i exempelvis Sverige.

En effekt av särskild betydelse för Riksbanken är lägre priser i den internationella handeln. De senaste årens låga inflation i Sverige förklaras bl.a. av låga importpriser och hög produktivitet. Även det senare har ett samband med globaliseringen genom den ökade konkurrensen och förändrade produktionsmönster.

Globaliseringen och obalanserna i världsekonomin

Den avreglerade internationella kapitalmarknaden har gjort att länder i betydligt större utsträckning än tidigare har kunnat finansiera konsumtion och investeringar via utlandsupplåning. Det skulle kunna tala för att handelsobalanser är något man får leva med i en värld med avreglerade kapitalmarknader och högre grad av frihandel än tidigare. Samtidigt kan risker för snabba korrigeringar byggas upp.

I samband med konjunkturavmattningen 2000-2001 lades den ekonomiska politiken i USA om i en mer expansiv riktning. Inkomstskatterna sänktes och de offentliga utgifter steg samtidigt som styrräntan sänktes till en rekordlåg nivå. Detta innebar en kraftig efterfrågeökning som också stimulerade exporten i andra länder - USA agerade som draglok i världsekonomin. Konsekvensen av detta blev att det amerikanska bytesbalansunderskottet ökade snabbt, 2005 uppgick det till 6,4 procent av BNP. Drivkrafterna bakom var dels ett budgetunderskott som 2005 uppgick till 2,6 procent av BNP, dels ett stort och växande hushållssparandeunderskott. Det privata hushållssparandet blev under 2005 negativt för första gången sedan 1930-talet och motsvarade 0,3 procent av BNP. Det amerikanska bytesbalansunderskottet motsvaras till 40 procent av överskott i Asien, framförallt Kina och Japan. Resten svarar ett antal oljeproducerande länder och några små öppna ekonomier för, bl.a. Sverige, Norge och Schweiz.

Det har förts fram flera olika förklaringar till det stora amerikanska bytesbalansunderskottet. Den förklaring som främst lyfts fram i USA är att underskotten speglar en starkare produktivitetstillväxt och högre tillväxtpotential i USA jämfört med andra delar av världen. Många av de investeringar som gjordes på 1980- och 1990-talet, framförallt IT-investeringarna, fick med viss eftersläpning stora positiva effekter på produktiviteten. När investeringarna kompletterades med omorganisationer och internutbildning i företagen blev genomslaget på produktiviteten ännu högre.

Arbetskraftsutbudet gynnas också av en betydande arbetskraftsinvandring. Enligt OECD uppgår den potentiella tillväxten, dvs. hur snabbt ekonomin kan växa utan att det uppstår problem i form av överhettning, till 3,4 procent i USA varav cirka 1 procentenhet förklaras av arbetskraftsutbudet.¹⁰ Motsvarande uppskattning för euroområdet är 1,9 procent och i Japan endast 1,3 procent. De relativt sett bättre tillväxtutsikterna har gjort att många placerare valt att investera sitt kapital i USA där den förväntade avkastningen är högre än i t.ex. Europa. Det har lett till ett kapitalinflöde som stärkt dollarn, vilket har bidragit till att minska nettoexporten och därmed öka bytesbalansunderskottet. Förväntningar om ökade inkomster har också bidragit till att dämpa de amerikanska hushållens sparande.

¹⁰ OECD, *Economic Outlook*, No. 78, December 2005.

■ En annan förklaring är att underskotten är ett resultat av den inhemska politiken i USA. Den expansiva ekonomiska politiken har bidragit till att minska sparandet både bland hushållen och i den offentliga sektorn, vilket har stimulerat konsumtion och tillväxt.

En tredje förklaring pekar ut Asiens strukturella sparandeöverskott som drivkraften bakom obalanserna. Det privata sparandet är generellt högt i Asien. Det gäller i synnerhet tillväxtekonomierna men även Japan har ett högt privat sparande. Efter den finansiella krisen i Asien 1997 skedde en korrigerings av den tidigare investeringsbubblan och investeringskvoten sjönk från mycket höga nivåer. Undantaget är Kina där både sparandet och investeringarna har ökat kraftigt.

Det ökade sparandet har i stor utsträckning placerats i amerikanska obligationer, vilket har pressat ned de långa räntorna i USA och ytterligare stimulerat de amerikanska hushållens konsumtion. Cirka två tredjedelar av sparandet i världen kanaliseras idag till USA. Många asiatiska centralbanker har köpt dollar som placerats i amerikanska statsobligationer för att förhindra att deras valuta apprecieras mot dollarn, vilket skulle försämra deras konkurrenskraft. Särskilt Kina har varit starkt beroende av exporten för att upprätthålla en stadig ökning av sysselsättningen och därmed undvika ännu högre arbetslöshet. Det har inneburit att valutareserverna i Asien ökat dramatiskt de senaste åren. Konsekvenserna av sparandet har blivit att hushållens konsumtion har hållits nere och välståndsökningen inte blivit så stor som den annars kunde ha blivit.

Enligt min mening är alla dessa faktorer varandras förutsättningar och förklarar därför sammantaget de amerikanska underskotten och de globala obalanserna.

Är obalanserna långsiktigt hållbara?

Även om det råder delade meningar om hur allvarligt USA:s bytesbalansunderskott är och vad som är den huvudsakliga förklaringen är de flesta bedömare överens om att en korrigerings måste ske förr eller senare.

Vissa menar att hållbarheten i det amerikanska bytesbalansunderskottet är större än vad många tidigare trott. De pekar på att ingen korrigerings hittills har skett trots att underskotten varit höga under en längre tid och att dollarn t.o.m. har stärkts det senaste året. Ett argument för att handelsobalanserna skulle kunna vara hållbara är att den högre tillväxten i BNP och inkomster från utländskt ägande i USA gör det möjligt att även i framtiden finansiera räntekostnaderna på utlandsskulden. Reformprocessen för att höja den potentiella produktionen i Europa och Japan går ännu långsamt, vilket skulle kunna tala för att tillväxtskillnaderna kommer att bestå en tid framöver.

Andra, däribland jag själv, menar att obalanserna utgör en allvarlig risk för världsekonomin och att ju längre tid som går desto större riskerar de negativa effekterna av korrigerings att bli. Det mest sannolika scenariot den närmaste tiden är enligt Riksbanken och de flesta andra bedömare att det blir en ordnad, gradvis korrigerings av obalanserna med hanterbara effekter på världsekonomin. På sikt talar även demografiska faktorer, t.ex. en större andel äldre i befolkningen i de snabbväxande asiatiska länderna, för att en korrigerings kommer att ske genom ett minskat privat sparande.

Det går dock inte att utesluta att en mer abrupt anpassning av obalanserna sker som skulle kunna ge stora negativa effekter på världsekonomin. Det finns två tänkbara scenarier som skulle kunna utlösa en sådan mer abrupt anpassning: Det

■ ena är att de amerikanska hushållen väljer att snabbt öka sitt sparande, t.ex. av oro för den framtida finansieringen av det statliga sjukvårds- och pensionsystemet. En inbromsning av sparandet skulle också kunna utlösa ett fall i bostadspri- ser som i sin tur ytterligare minskar sparandet. Det andra skulle kunna vara att investerarna ändrar uppfattning om den potentiella tillväxten i USA och det till- växt- och inkomstförsprång som man tidigare trott skulle hålla i sig. Därmed skul- le räntekostnaderna på utlandsskulden kunna uppfattas som ohållbara och utlösa stigande räntor och kostnader för den amerikanska utlandsskulden.

I båda dessa scenarier sker en uppbromsning av den amerikanska konsumtions- tillväxten, vilket skulle kunna få stora effekter på världskonjunkturen. Man kan också tänka sig att en internationell konjunkturdämpning får ökad styrka av både ett fall i huspriserna och en förändrad syn på USA som låntagare, vilket skulle kunna leda till en kraftig inbromsning av världsekonomin.

De globala obalanserna och hoten mot jobben från den allt hårdnande konkur- rensen har utlöst ökade krav på protektionism både i den amerikanska kongres- sen och i Europa. En nedgång i världsekonomin skulle kunna utlösa en våg av protektionistiska åtgärder, såsom handelshinder och tullar, vilket ytterligare skulle kunna förvärra en konjunkturedgång.

För ett litet, utrikeshandelsberoende land som Sverige skulle en abrupt anpass- ning av obalanserna kunna få ett kännbart genomslag på ekonomin. En snabb nedgång i dollarkursen skulle sannolikt åtföljas av en uppgång i euron, vilket skul- le pressa de europeiska företagens konkurrenskraft och bromsa tillväxten i euro- området. Det skulle dämpa tillväxten i Sverige, som har cirka 40 procent av sin export till euroländerna.

Slutsatser och vägar framåt

Att säga att globaliseringen är en naturkraft som inte går att stoppa vore fel. Där- emot skulle det vara förknippat med oerhört stora kostnader för ett enskilt land eller en region att försöka ställa sig vid sidan. Det alternativet finns egentligen inte i praktisk mening. Det gäller i synnerhet ett land som i likhet med Sverige är litet och starkt utrikeshandelsberoende/integrerat med omvärlden. Samtidigt för globaliseringen med sig nya krav och utmaningar. Många av dem kräver globala eller regionala lösningar.

Därmed finns två kompletterande vägar att gå: Dels att samhälle och näringsliv för- söker hantera de förändrade villkor som globaliseringen innebär på bästa sätt, dels att Sverige tillsammans med andra länder/organisationer aktivt verkar för regelsystem, infrastruktur, bistånd och samarbete inom de områden som kräver uppslutning på bredare front. Det gäller inte minst de globala obalanser som jag har beskrivit här.

Mobilisering av resurser

På det inhemska området är utmaningen för Sverige framöver att utveckla och förnya näringslivet så att vi klarar av att möta den allt hårdare konkurrensen. Stat, kommuner och landsting kommer sannolikt inte att kunna skapa så många nya jobb; Sveriges demografiska situation innebär att skatterna kommer att tas i an- språk för att upprätthålla den nivå för service och transfereringar som redan finns. Det som offentlig sektor däremot kan göra är att skapa goda förutsättningar för nyskapande, företagande och en väl fungerande arbetsmarknad.

I en öppen världsekonomi konkurrerar inte bara företagen med varandra, även platser, regioner och länder tävlar med varandra att locka till sig arbetskraft, spetskompetens och kapital för investeringar. Tillväxt är en förutsättning för växande välfärd och det är bara mer arbete och bättre använd tid/arbetstimmar (produktivitet) som skapar tillväxt. Forskning och utveckling, satsning på innovationer och ökad effektivitet som frigör resurser för mer produktiva ändamål är en förutsättning för att produktionen ska rymma ett växande värde och inte slås ut i konkurrensen med s.k. låglöneländer.

Men alla kommer inte att kunna eller behöva arbeta i konkurrensutsatta näringar. Mycket av den privata konsumtionen: utbildning, vård, omsorg, personlig service, handel med dagligvaror m.m. utförs med fördel i anslutning till boendet. Här kommer många av de nya jobben att finnas i framtiden. Att skapa goda förutsättningar för tjänsteföretagens tillväxt är därför ett viktigt inslag i en politik för att hantera globaliseringens utmaningar.

Mobilisering av resurser och främjande av kreativitet förutsätter som regel samarbete mellan olika intressen, inom politik, näringsliv och universitet/högskolor. Sverige har här väl utvecklade traditioner att bygga vidare på, det gäller inte minst det lokala eller regionala arbetet med näringslivsutveckling.

Global politik

Globaliseringen skapar förutsättningar för ökad tillväxt och välstånd men innebär ökade risker genom hoten mot miljön, tillgång till strategiska råvaror, säkerhet och ett växande ömsesidigt beroende. Därför måste globaliseringen matchas av ett samarbete mellan länder och länderområden. Min övertygelse är att det kommer att behövas ett allt starkare internationellt, politiskt samarbete för att kunna hantera globaliseringens avigsidor och minska de ekonomiska klyftorna i världen.

När det gäller de risker som hänger samman med de globala obalanserna finns en organisation som redan vid tiden för sin tillblivelse för drygt 60 år sedan fick rollen att vaka över den globala finansiella och ekonomiska stabiliteten: Den internationella valutafonden (IMF) bildades för att som främsta uppgift ge tillfälligt betalningsbalansstöd till de 45 västliga medlemsländerna.¹¹ Sedan dess har stora förändringar skett i världsekonomin. IMF:s medlemskrets har ökat till 184, systemet med fasta växelkurser har brutit samman och världsomspännande kapitalmarknader har etablerats. IMF:s utlåning har minskat från cirka 60 miljarder dollar 2003 till cirka 20 miljarder dollar 2006, vilket också innebär en kraftig minskning av de intäkter som hittills finansierat organisationens verksamhet.

Just nu pågår intensiva diskussioner inom IMF och dess medlemsländer om hur organisationen bör reformeras för att bättre svara upp mot en ny tids behov och problem. Vid det s.k. vårmötet 2006 som nyligen avslutades slöt medlemsländerna upp bakom förslaget att IMF bör ges i uppgift att agera på ett mer kraftfullt sätt för att komma till rätta med de globala obalanserna och andra hot mot den finansiella och makroekonomiska stabiliteten. Dagens hot och risker står i stor utsträckning att finna i samspelet eller kanske snarare bristen på samspel mellan olika länders/regioners politik. Det kan t.ex. gälla Kinas växelkursregim, USA:s bytesbalansunderskott eller EU:s jordbrukspolitik.

¹¹ Sovjetunionen och dess satellitstater inbjöds att delta men dåvarande ledning i Sovjetunionen avböjde deltagande. Tjeckoslovakien deltog i IMF från början med tvingades att dra sig ur samarbetet.

■ Förslagen innebär att IMF ges en starkare regional och global övervakningsroll och möjlighet att kalla till multilaterala konsultationer. Fondens gamla uppdrag att övervaka växelkursernas utveckling i särskilt systemviktiga och stora tillväxtländer får också en mer framträdande roll.

I reformförslaget konstateras också att effektiv övervakning inte bara handlar om korrekta analyser och rådgivning av hög kvalitet. Minst lika viktigt är att förmedla analysen på ett sätt som skapar förtroende och leder till att rådgivningen följs. För att göra detta förslås en ny kommunikationsstrategi baserad på öppenhet, transparens och en mer intensiv dialog med hela samhället. På så sätt ska förståelse hos befolkningen skapas för nödvändiga åtgärder och tryck finnas gentemot regeringarna att vidta dessa. Vartannat år ska en särskild Globaliseringsrapport tas fram som fördjupar de årliga analyserna av den globala finansiella och makroekonomiska stabiliteten.

En fråga av stor betydelse för fondens legitimitet och förmåga att agera är hur den styrs. I dag speglar IMF:s styrformer i hög utsträckning maktförhållandena i världen när IMF skapades. Frågan om inflytande och styrning har fått en ny sprängkraft genom den ekonomiska utvecklingen i ett antal stora tillväxtekonomier som Kina, Indien, Brasilien och Mexico, vilka nu kräver ett starkare inflytande.

Om ingenting görs för att reformera IMF:s styrformer riskerar organisationen att förlora i legitimitet och relevans. Med stor sannolikhet kommer det att ta tid innan en långsiktigt hållbar lösning har utarbetats. För egen del ser jag den regionala principen som den på lång sikt mest demokratiska och effektiva. Det skulle innebära att de stora regionerna - som idag är mer eller mindre väl organiserade - USA, Latinamerika, Europa, Afrika, Asien etc. - stärker sina regionala plattformar för att tillsammans kunna ta globalt ansvar.

Tack för ordet!